

starých a nových ateistov, ktoré sa teraz pod skráteným názvom *Ateisti* dostáva aj do rúk slovenského čitateľa. V úvodnej časti tohto dielka zoznamujeme sa s Maréchalovými názormi na existenciu boha, na spoločenskú funkciu náboženstva a pod. Hlavná pozornosť je venovaná otázke podstaty ateizmu. V ateizme vidí autor základ skutočne ľudskej morálky a činnosti. Niektoré črty vlastné buržoáznemu ateizmu podrobuje ostrej kritike a odmieta ich. Stavia do protikladu človeka, z ktorého náboženstvo urobilo bojazlivca otrocky poníženého pred mocnými tohto sveta a človeka-ateistu, ničím nezaťaženého, slobodného, plného tvorivej energie a viery vo vlastné sily.

Do druhej časti dielka zaradil Maréchal výroky uznávaných mysliteľov a verejných činiteľov, zamerané proti náboženskému sve-

tonázoru, proti cirkevným dogmám, proti hamovaniu tvorivého myslenia.

Reakcia prijala Maréchalov *Slovník starých a nových ateistov* nepriateľsky. Feudálno-klerikálni a reakční buržoázni spisovatelia Maréchala zúrivo napadli. Vyplývali nemalo síl, aby účinnosť jeho názorov zmierlili, aby tieto názory pochovali. To sa im však nikdy nepodarilo a ani nemohlo podariť.

Vydaním Maréchalových *Ateistov* v slovenčine splácame dlh veľkému bojovníkovi za víťazstvo rozumu a pravdy, proti povere a tmárstvu. Vyslovujeme presvedčenie, že tak ako v svojej dobe bude Maréchal burcovať a pretvárať mysle ľudí aj dnes, keď boj proti náboženskému svetonázoru vstúpil do svojej záverečnej fázy.

Mirka Rošková

AUREL STODOLA 1859—1942

Pamiatke storočnice narodenia vydalo Vydavateľstvo SAV, Bratislava 1959

Knižka *Aurel Stodola*, vydaná v júni 1959 z príležitosti 100. výročia narodenia svetoznámeho technika slovenského pôvodu, je publikáciou, ktorá chce skôr informovať a oslavovať ako vedecky skúmať a hodnotiť. Poslanie knižky určilo jej formu. Jadrom knižky je krátka štúdia Juraja Voda, ktorá je preložená do ruštiny a nemčiny. Štúdia podáva stručne, ale prehľadne Stodolov vedecský, národný a politický profil. V knižke je okrem štúdie aj spomienkový prehľadný článok Stodolovho žiaka V. Křivánka a krátka črta J. Gonda, ktorá významne podčiarkuje Stodolov ľudský profil. Tieto články nie sú preložené, čo musí priviesť najmä zahraničného čitateľa do rozpakov. Vzniká dojem, že boli v náhlivosti pripojené, aby bola knižička — ktorá je inak graficky vkusne vypravená — trochu objemnejšia.

A. Stodola bol inžinier, odborník v konštrukcii turbín. V tomto ohľade je zhodnotenie jeho diela čisto vecou historikov techniky. Stodola mal však záujem aj o filozofické otázky a svoje náhľady v tomto ohľade publikoval pod názvom *Gedanken zu einer Weltanschauung vom Standpunkte des Ingenieurs*. Hoci táto práca pre svoj eklektický ráz nepredstavuje prakticky nijaký prínos a špeci-
fické stanovisko inžiniera sa v nej nijako

neprejavuje, predsa len obsahuje aj stránky pozoruhodné, ktoré v rámci Stodolovho životného prostredia a doby a Stodolovej osobnosti majú kladný význam. Nepochybne by osožilo Stodolovmu portrétu, ktorý načrtol J. Voda, keby k prípravným prácam na ňom a najmä na ohlásenej monografii zavčas a od začiatku prizval pracovníkov z filozofie a histórie.

Bez ohľadu na eklektický charakter svetonázorových úvah a na rozličné Stodolove omyly a kolísania najmä politické možno kladne hodnotiť Stodolovo otvorené odmietnutie náboženského svetonázoru a snahu vybudovať svetonázor pomocou filozofie, vedeckeho poznania dejín sveta, kultúry, techniky a umenia. Tieto stránky Stodolovej práce treba ešte preskúmať a nemožno vyčítať J. Vodovi, že to nevykonal sám. Možno však J. Vodovi vyčítať rad nedostatkov, ku ktorým nemuselo prísť.

Štúdia *Život a dielo A. Stodolu* je rozčlenené na nasledujúce časti: Rodné prostredie, Stodolova rodina, Stodola ako vysokoškolský pedagóg, Stodola ako vedec a Stodola ako uvažujúci človek. Posledná časť v ruskom a nemeckom preklade znie „Stodola ako mysliteľ“, čo by bolo aspoň logickejšie („uvažujúci človek“ je pleonazmus), ale nezodpove-

dá obsahu kapitolky. V kapitolke sú dost nesúrode zhrnuté niektoré Stodolove politické, ekonomické, sociálne a dokonca technokratické názory. Filozofické náhľady nie sú uvedené. Časť nekriticky vybraných náhľadov pedagogických je odcitovaná v tretej kapitolke.

V kapitolke Stodolovská rodina je protirečenie. Na strane 16 sa vyslovuje predpoklad, že Stodola vo svojej rodine „pravdepodobne žil životom samotára, ktorému nikdo (sic) nemohol pomôcť jeho problémy riešiť. Preto aj celá starosť o rodinný život ležala (sic) na jeho žene.“ Na ďalšej strane sa však cituje Einsteinov náhľad, podľa ktorého Stodolova „spomienka“ (ide o reč nad hrobom dcéry — pozn. B. V.) svedčí o zriedkavej vrúcnosti duchovného spoločenstva s deťmi“. Možno vyčítať i disproporcie: na jednej strane ide J. Voda do takých podrobností, že vyslovuje odvážne dohady o súkromnom živote a povahe A. Stodolu, na druhej strane neuvádza, že Stodola skonštruoval cez vojnu protézu ruky, aby zmiernil osud vojnových invalidov. Z hľadiska tohto faktu možno pokladať dohady o akejsi uzavretej osamotenosti Stodolovej za nespravodlivé a nepravdepodobné.

V kapitolke Stodola ako vysokoškolský pedagóg sú neorganicky a nie práve šťastne vyexcerpované Stodolove náhľady na vzťah teórie a praxe vo vedeckom výskume, na otázku „úmrtnosti“ poslucháčov, otázku výberu poslucháčov a osobitnej starostlivosti „garde“ nadaných. Nedostatočne a nejasne sú uvedené Stodolove náhľady na potrebu výchovy svetonázoru a charakteru poslucháčov vysokých technických škôl. Citát o všeobecnom vzdelaní technikov uvádza J. Voda takouto nejasnou vetou: „Ako dobre chápal Stodola problémy výchovy a ako správne sa snažil v myšlienkach vniknúť do budúcnosti, nech dokumentuje toto“... Celkom by stačilo uviesť, že Stodola si jasne uvedomoval prázdnotu a nebezpečenstvo jednostranného odborného vzdelania, jasne chápal nutnosť vychovávať z technikov ľudí s dostatočným rozhľadom, aby mohli samostatne a zodpovedne konať a neboli celkom pasívnymi nástrojmi hospodárskych kruhov. Keď v ďalších odsekoch odcitoval Stodolove náhľady o rozlišovaní priemerne a mimoriadne nadaných poslucháčoch a o potrebe rozličnej starostlivosti o nich, J. Voda rezultuje: „Toto, o čo sa starý učiteľ A. Stodola tak prihovárал, uvá-

dza postupne náš ľud dnes do skutočnosti. Už dnes sú u nás celkom iné a vhodnejšie podmienky pre výchovu našej mládeže“ (str. 26). Buď je Stodola ozaj takým vynikajúcim vzorom našej pedagogiky, že jeho náhľady náš ľud môže iba postupne uvádzať do praxe, alebo platí druhé tvrdenie, že u nás sú už celkom iné podmienky výchovy. Len v náhlivej práci možno tvrdiť jedným dychom dve odporujúce si tézy. A iba náhlivosťou možno vysvetliť, že J. Voda na ďalšej strane cituje nekriticky prevzaté nejasné miesta z Einsteina, ktorý tvrdí, že Stodola trpel pocitom bezmocnosti z toho, že „nás tragické hnutie máš neúprosne zasiahne“. J. Voda to nazýva „vzácnou a príznačnou charakteristikou A. Stodolu z pera tohto znamenitého vedca“.

Celkom vydarená nie je ani posledná časť štúdie (Stodola ako uvažujúci človek), v ktorej J. Voda prichádza k záveru v podstate azda správne, že Stodolu treba právom označiť za demokrata, liberála a humanistu v najlepšom slova zmysle. Tento záver nevyplýva zo všetkých dokladov, ktoré J. Voda uvádza, a také bezvýhradné superlatívy ešte menej vyplývajú z dokladov, ktoré neuvádza. J. Voda využíva iba Stodolovu štúdiu o skvelosti a tieňoch techniky, v podstate správne. Avšak rozpaky, s akými obchádza Stodolove filozofické náhľady, sú zrejmé už zo syntaxe komentujúcich viet: „*Táto* práca sa dost vymyká z celkového rázu Stodolovej tvorby“. (Je predsa samozrejme, že sa vymyká a nie iba dost, ale celkom; pozn. B. V.) „*Tu* už odbočuje z rámca odborov technických vied...“ (Veta je významovo totožná s predchádzajúcou — B. V.) „*Táto* kniha je svedectvom...“, a to z hľadiska svetonázoru“. (Posledná veta znovu opakuje význam predchádzajúcich viet, ktorý vyplýva z názvu knihy. Podč. všade B. V.). Postačila by teda veta jediná. Nestačí však uviesť Stodolove pokusy — často pomýlené — o riešenie sociálnych protirečení bez zdôraznenia dobovej situácie, v ktorej sa vyše 70 ročný inžinier Stodola odhodlal svojím spôsobom k diskusií o nich. (Podobne svojím spôsobom sa zúčastnil inžinier, „samotár“ A. Stodola diskusie počas prvej svetovej vojny — konštruoval protézu pre vojnových invalidov). Stodola vydal svoje filozofické úvahy v období svetovej krízy kapitalizmu, ktorá ním musela ako jedným z tvorcov modernej techniky hlboko otriast. Iba v rámci zdôraznenia tejto skutočnosti na-

dobudne správny zorný uhol hodnotenie Stodolových eklektických, sčasti správnych, pokrokových, sčasti nesprávnych a reakčných politických, sociálnych a filozofických názorov. Je nepochopiteľné, ako J. Voda mohol tento moment obísť. Namiesto toho J. Voda vyzdvihuje pomýlené Stodolove technokratické náhlady: „Stodola tiež správne predvída priam nutnosť zaradiť technikov na najdôležitejšie miesta, kde sa v štáte normuje a usmerňuje ďalší život občanov“ (38). Celkom neočakávaný je záver J. Vodou, že sa z toho (prítomnosť vôbec nie je jasné z čoho, lebo z predchádzajúcich 2 odsekov nič podobného nenasleduje) možno presvedčiť, ako toto Stodolovo stanovisko je veľmi pokrokové na tú dobu, keď sa týmito problémami zapodieval (39).

Na str. 22—23 sú neorganicky položené za sebou citáty o rozličných veciach. Na str. 22 sú citované Stodolove názory na vzťah teórie a praxe vo vedeckom výskume a hneď za tým bez prechodu je citát o probléme nenadaných poslucháčov na vysokej škole. V štúdiu sú i nepresnosti v preklade citátov z nemčiny. V bibliografických údajoch sa na s. 45, 93, 142 nesprávne uvádzajú roky vydania Stodolovej práce *Gedanken zu einer Weltanschauung vom Standpunkte des Ingenieurs*. Prvé dve vydania vyšli r. 1931, tretie, prepracované r. 1932. To sú tiež nedostatky, aké vznikajú pri náhlivej práci. Je

nepochybné, že pri reprezentačných publikáciách by bolo osožné zaviesť povinné revidovanie aj prepracovaného rukopisu, ktorý už prešiel prvým oponentským pokračovaním. (Ušetrili by sme si pred zahraničím blamáž, akou bolo aj vydanie pamätnej známky s nesprávnym rokom úmrtia A. Stodolu.)

Knižka má a môže splniť niekoľko úloh. Má zdôrazniť najmä pred zahraničným čitateľom slovenský pôvod A. Stodolu a ešte skôr fakt, že slobodný národ sa hlási k svojim talentom, ktoré sa v nepriaznivej minulosti nemohli uplatniť vo svojej vlasti a má súčasne vyzdvihnúť kladné stránky Stodolových náhľadov a celej osobnosti. Okrem toho môže knižka viesť u slovenského čitateľa k výchove národnej hrdosti, u ktorého je poväčšine Stodolovo meno a význam celkom neznámy. Možno ospravedlniť slávnostným rázom publikácie, ak na niektorých miestach preberá J. Voda Stodolove náhlady nekriticky a miestami preháňa oslavný tón na úkor vedeckej presnosti. Príležitosť k oslavnému tónu však už minula, teraz treba pristúpiť k serióznemu skúmaniu. Treba právom očakávať, že v chystanej monografii J. Vodou, z ktorej má byť recenzovaná štúdia iba akýmsi výťahom, nadojde kritičnosť v pomere k rozličným stránkam Stodolovho života a diela, ale aj náročnosť k vlastnej výskumnej a hodnotiacej práci autora štúdie primerané proporcie.

B. V.